

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

А.В. НАЙДА

Одеського державного аграрного університету

Розглядається вплив розмірів ріллі сільськогосподарських підприємств, питомої ваги посівів цукрових буряків у загальній посівній площі, рівня спеціалізації, концентрації виробництва цукрових буряків на економічну ефективність їх виробництва в сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: цукровий буряк, сільськогосподарські підприємства, ефективність, спеціалізація, концентрація.

The article runs, the influence factors, such as tilled field size, ratio of sugar beet sowing in sharable planting acreage, specialization level and concentration onto economic efficiency of sugar beet production in agricultural enterprises are shown.

Key words: sugar beet, agricultural enterprises, efficiency, specialization, concentration.

Актуальність проблеми. Однією з основних стратегічних задач сучасного етапу розвитку сільського господарства в Україні є досягнення належного рівня продовольчої безпеки, нарощення експортного потенціалу та зайняття вигідних позицій на світовому ринку.

Для виконання пріоритетних задач ефективність функціонування цукробурякового підкомплексу набуває особливої ваги. Низькі показники виробництва цукрових буряків призводять до скорочення їх посівних площ та переорієнтації на інші, більш ефективні види продукції рослинництва. Як наслідок, значна частина виробничих потужностей цукрової галузі не задіяна, а сировинне голодування негативно відображається на результатах їх роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми та перспективи розвитку цукрової галузі в ринкових умовах господарювання висвітлені в наукових працях Бакай В.Й., Борисюка П.Г., Борщевського П.П., Зайця О.С., Імаса Є.В., Коваленка Ю.С., Коденської М.Ю., Шпичака О.М., Ярчука М.М. [1, 2], які формують напрями удосконалення виробництва і реалізації цукрових буряків та цукру. Багато вчених акцентують увагу на пошук шляхів мінімізації витрат на вирощування цукрових буряків в умовах фінансової кризи, проблемах реформування цукрової галузі та розробці заходів по підвищенню ефективності цукробурякового виробництва, серед яких: Бондар В.С., Пиркін В.І., Рагуліна І.І., Фурса А.В., Макаренко В. [3, 4, 5, 6]. Незважаючи на значний обсяг попередніх досліджень, стан буряківництва за сучасних умов вказує на необхідність оцінки впливу факторів спеціалізації, концентрації та інтенсифікації на ефективність виробництва цукрових буряків.

Метою статті є наукове обґрунтування заходів з підвищення ефективності виробництва цукрового буряку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Оцінка впливу на економічну ефективність виробництва цукрового буряку різних факторів проводилась на основі сільськогосподарських підприємств Вінницької області, яка має сприятливі природнокліматичні умови та займає 1 місце по обсягах виробництва цукрового буряку в Україні за підсумками 2010 р.. Вирощуванням цукрових буряків на Вінниччині протягом 2008-2010 рр. поспіль займались 50 господарств. Для об'єктивності отриманих результатів проведено аналіз даних підприємств по критеріям спеціалізації та повноти даних. При цьому підприємства, які входять до складу агро холдингів, а тому вирощені цукрові буряки переробляють на власних цукрових заводах, виведені із досліджуваної сукупності як такі, що не приймають участь в ринкових обмінних процесах: «сільськогосподарське підприємство – цукровий завод». Однорідність вибірки досягається за рахунок того, що з неї також виключені підприємства, що спеціалізуються на виробництві продукції тваринництва. Отже, для проведення групування було відібрано 36 підприємств, які не належать до вертикально

інтегрованих структур та спеціалізуються на виробництві продукції зернових та технічних культур.

Для аналізу використовувались такі фактори, як площа ріллі, питома вага посівів цукрових буряків в загальній посівній площі, рівень спеціалізації, концентрація виробництва цукрових буряків.

У результаті дослідження виявлено, що виробництво цукрових буряків більш ефективно здійснюють великі підприємства, у яких площа ріллі перевищує 3000,1 га (третя група) і становить в середньому 7602,9 га, а питома вага посівів цукрових буряків у посівній площі складає 18,9% (табл. 1).

Таблиця 1. Вплив розміру ріллі на економічну ефективність виробництва цукрових буряків в агроформуваннях Вінницької області (2008-2010 рр. в середньому)

Показники	Групи підприємств за розміром площі ріллі, га			В середньому по сукупності
	1	2	3	
	До 1500	1500-3000	Понад 3000	
Кількість одиниць сукупності в групі	14	16	6	-
Середня площа ріллі в розрахунку на 1 підприємство, га	1047,2	2302,2	7602,9	2697,6
Вироблено ц/б на 100 га ріллі, ц	3274,4	1942,3	5346,0	3742,2
Посівна площа ц/б, га	109,0	145,0	1422,6	343,9
Питома вага ц/б у посівних площах, %	11,1	7,3	18,9	13,7
Урожайність цукрових буряків з 1 га, ц	314,7	308,4	285,7	293,5
Виробничі витрати, грн. на 1 ц продукції	23,7	26,4	25,9	25,7
Виробничі витрати, грн. на 1 га	7446,7	8151,4	7393,6	7542,2
Повна собівартість 1 ц, грн.	27,1	29,2	28,0	28,0
Ціна реалізації 1 ц, грн.	25,4	28,4	31,1	30,3
Рівень товарності, %	49,6	41,9	85,8	72,4
Прибуток/збиток на 1 ц реалізованої продукції, грн.	-1,7	-0,9	3,2	2,3
Прибуток/збиток на 1 га посівної площі, грн.	-267,2	-110,5	773,2	479,4
Рівень рентабельності виробництва, %	-6,3	-2,9	11,3	8,1

Ефективність виробництва цукрових буряків значною мірою залежить від частки посівів цукрового буряку в загальній посівній площі, про що свідчать дані таблиці 2.

Таблиця 2. Вплив питомої ваги посівів цукрових буряків в загальній посівній площі на їх економічну ефективність виробництва в агроформуваннях Вінницької області (2008-2010 рр. в середньому)

Показники	Групи господарств за питомою вагою посівів ц/б у посівних площах, %			В середньому по сукупності
	1	2	3	
	До 6	6-12	Понад 12	
Кількість одиниць сукупності в групі	12	14	10	-
Питома вага ц/б у посівних площах, %	4,3	9,1	21,5	13,7
Середня площа ріллі в розрахунку на 1 підприємство, га	2182,9	1959,7	4348,4	2697,6
Вироблено ц/б на 100 га ріллі, ц	1259,9	2489,5	6027,9	3742,2
Посівна площа ц/б, га	84,3	158,8	914,7	343,9
Урожайність цукрових буряків з 1 га, ц	326,3	307,3	286,6	293,5
Виробничі витрати, грн. на 1 ц продукції	24,4	26,1	25,7	25,7
Виробничі витрати, грн. на 1 га	7974,0	8028,2	7376,3	7542,2
Повна собівартість 1 ц, грн.	27,1	29,1	27,9	28,0
Ціна реалізації 1 ц, грн.	25,3	28,3	30,9	30,3
Рівень товарності, %	44,6	41,5	83,9	72,4
Прибуток/збиток на 1 ц реалізованої продукції, грн.	-1,8	-0,9	2,9	2,3
Прибуток/збиток на 1 га посівної площі, грн.	-267,4	-109,3	705,0	479,4
Рівень рентабельності виробництва, %	-6,8	-2,9	10,5	8,1

Найвищий показник рентабельності виробництва цукрового буряку 10,5 % мають підприємства, що належать до третьої групи, де частка посівів цукрового буряку у загальній посівній площі перевищує 12%. При найнижчому рівні врожайності – 286,6 ц з 1 га, виробництво цукрового буряку на 100 га ріллі досягає найвищого значення – 6027,9 ц, що приносить прибуток з кожного реалізованого центнера у розмірі 2,9 грн. Це зумовлено також найвищою ціною реалізації – 30,9 грн. за 1 ц та високим рівнем товарності – 83,9%.

Підприємства першої групи з часткою посівів до 6 % отримують з кожного засіяного цукровим буряком гектара збиток у розмірі 267,4 грн. за найвищого рівня урожайності – 326,3 ц з 1 га та найвищої повної собівартості – 27,1 грн. Низький рівень товарності 44,6% та низька ціна реалізації 25,3 за 1 ц може

свідчити про проблеми щодо якості продукції та незадовільної збутової політики.

Аналіз таблиці 3 свідчить, що підприємства з високим рівнем спеціалізації (третья група) успішно займаються виробництвом цукрового буряку. Дану групу сформували підприємства, що мають найвищий показник площі ріллі на 1 підприємство – 4387,8 га, низький рівень урожайності – 289,5 ц з 1 га, середній рівень повної собівартості та витрат на виробництво, відповідно –28,0 та 25,7 грн. на 1 ц продукції. Завдяки ефективному менеджменту та збутовій політиці підприємства успішно реалізують найбільший відсоток виготовленої продукції – 83,8 % за найвищою ціною – 31,3 грн. за 1 ц. Рівень рентабельності підприємств третьої групи становить 11,3 %.

Таблиця 3. *Залежність ефективності виробництва цукрових буряків від рівня спеціалізації в агроформуваннях Вінницької області (2008-2010 рр. в середньому)*

Показники	Групи господарств за питомою вагою ц/б у реалізованій продукції, %			У середньому по сукупності
	1	2	3	
	До 5	5-10	Понад 10	
Кількість одиниць сукупності в групі	11	15	10	-
Середня площа ріллі в розрахунку на 1 підприємство, га	2432,0	1765,6	4387,8	2697,6
Вироблено ц/б на 100 га ріллі, ц	1291,0	2382,3	6057,5	3742,2
Посівна площа ц/б, га	104,2	136,9	918,2	343,9
Питома вага ц/б у посівних площах, %	4,8	8,9	21,2	13,7
Урожайність цукрових буряків з 1 га, ц	301,4	307,3	289,5	293,5
Виробничі витрати, грн. на 1 ц продукції	23,8	26,6	25,7	25,7
Виробничі витрати, грн. на 1 га	7181,5	8183,0	7443,9	7542,2
Повна собівартість 1 ц, грн.	26,7	29,4	28,0	28,0
Ціна реалізації 1 ц, грн.	24,9	26,2	31,1	30,3
Рівень товарності, %	41,1	41,2	83,8	72,4
Прибуток/збиток на 1 ц реалізованої продукції, грн.	-1,8	-3,2	3,1	2,3
Прибуток/збиток на 1 га посівної площі, грн.	-221,7	-399,7	763,5	479,4
Рівень рентабельності виробництва, %	-6,7	-10,8	11,3	8,1

Значення таблиці 4 показують прямо пропорційний зв'язок між концентрацією виробництва та його ефективністю.

Таблиця 4. Вплив концентрації на економічну ефективність виробництва цукрових буряків в агроформуваннях Вінницької області (2008-2010 рр. в середньому)

Показники	Групи підприємств за обсягом виробництва ц/б на 100 га ріллі, ц			В середньому по сукупності
	1	2	3	
	До 1500	1500-4000	Понад 4000	
Кількість одиниць сукупності в групі	11	15	10	-
Вироблено ц/б на 100 га ріллі, ц	1117,4	2353,8	6168,9	3742,2
Середня площа ріллі в розрахунку на 1 підприємство, га	2432,0	1756,7	4401,1	2697,6
Посівна площа ц/б, га	101,6	137,4	920,3	343,9
Питома вага ц/б у посівних площах, %	4,6	9,0	21,1	13,7
Урожайність цукрових буряків з 1 га, ц	267,5	301,0	295,0	293,5
Виробничі витрати, грн. на 1 ц продукції	27,6	26,7	25,2	25,7
Виробничі витрати, грн. на 1 га	7384,6	8044,5	7448,8	7542,2
Повна собівартість 1 ц, грн.	30,4	29,6	27,7	28,0
Ціна реалізації 1 ц, грн.	25,7	28,4	30,8	30,3
Рівень товарності, %	42,3	43,1	82,4	72,4
Прибуток/збиток на 1 ц реалізованої продукції, грн.	-4,6	-1,2	3,1	2,3
Прибуток/збиток на 1 га посівної площі, грн.	-523,2	-153,0	742,7	479,4
Рівень рентабельності виробництва, %	-15,2	-4,0	11,0	8,1

Лише в групі, де рівень концентрації виробництва цукрових буряків більше 4000 ц на 100 га ріллі, галузь є рентабельною – 11,0%. Це знову підприємства третьої групи, у яких середня площа ріллі становить 4401,1 га, що на 63,1% є більшою, ніж площа у середньому по сукупності. Найбільше значення рівня товарності – 82,4 % вказує на високу якість продукції, оскільки зберігання цукрових буряків протягом тривалого періоду є не вигідним за умов відсутності спеціально обладнаних приміщень. При зменшенні рівня концентрації спостерігається зростання виробничих витрат на 1 ц та відповідно

повної собівартості, зменшення ціни реалізації, рівня товарності та рентабельності виробництва.

Висновки. Результати проведеного групування досліджуваних типових підприємств Вінницької області свідчать, що для підвищення ефективності виробництва цукрового буряку сільськогосподарським підприємствам необхідно збільшувати площу ріллі, питому вагу посівів цукрових буряків в загальній посівній площі, рівень товарності, спеціалізації, концентрації та активно займатись маркетингом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бакай В.Й. Проблеми та перспективи розвитку цукрової галузі України / В.Й. Бакай, Ю.В. Дорош, О.Е. Кравченко // Вісник ХНУ. – 2010. – № 2. – Т.3. – С. 15–18.
2. Імас Є.В. Теоретико-методологічні основи сучасних досліджень розвитку цукробурякового комплексу в Україні / Є.В. Імас // Економіка АПК. – 2007. – № 10. – С. 11–16.
3. Бондар В.С. Криза загрожує існуванню галузі буряківництва / В.С. Бондар // Цукрові буряки. – 2009. – №6. – С. 2-3.
4. Пиркін В.І. Бурякоцукрове виробництво в умовах кризи / В.І. Пиркін // Цукрові буряки. – 2009. – № 3. – С. 4-6.
5. Фурса А.В. Напрями підвищення ефективності цукробурякового під комплексу України / А.В. Фурса // Цукрові буряки. - 2006. - № 3. - С. 4.
6. Макаренко В. Вихід – у буряку / В. Макаренко // Агроперспектива. – 2008. – № 4. – С .44 – 45.